

อิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ และความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

The Mediating Effects in the Relationship between Entrepreneurial Education and Entrepreneurial Intention

สุธีรา เดชนครินทร์^{1*} ธัญญา ยินเจริญ¹ และ อัครญาณ อารยะญาณ¹

Suteera Detnakarin^{1*} Thananya Yincharoen¹ and Akkayarn Arrayayarn¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

¹Faculty of Management Sciences, Songkhla Rajabhat University

E-mail : suteera.de@skru.ac.th

Received : 25 มีนาคม 2566

Revised : 8 มิถุนายน 2566

Accepted : 29 กรกฎาคม 2566

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 581 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บคือแบบสอบถามออนไลน์ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ การวิเคราะห์หาค่าประจักษ์เชิงยืนยัน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า โมเดลตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ เท่ากับ 2.84, ดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมพันธ์ เท่ากับ 0.974, ดัชนีที่แสดงการยอมรับของโมเดล เท่ากับ 0.968, ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือในรูปคะแนน เท่ากับ 0.043 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อน กำลังสองของการประมาณค่า เท่ากับ 0.056) ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการถูกคั่นกลางด้วยทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่พบอิทธิพลทางตรงระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรคั่นกลางของการศึกษาค้นคว้านี้เป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์ ดังนั้น

* Corresponding Author

การค้นพบนี้นำไปสู่ความเข้าใจที่สำคัญเกี่ยวกับการอธิบายกลไกของตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาของผู้ประกอบการและความตั้งใจของผู้ประกอบการ

คำสำคัญ: การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ, ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ, ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ, การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ

Abstract

The purpose of this study was to examine the mediating effects in the relationship between entrepreneurial education and entrepreneurial intention. Data were collected from 581 students of the Faculty of Management Sciences, Songkhla Rajabhat University. The research instrument was an online questionnaire distributed to the sample by convenience sampling. The quantitative data were analyzed using confirmatory factor analysis (CFA) and structural equation modeling (SEM).

This analysis showed that the theoretical model was relevant to the empirical data (relative chi-square = 2.84, CFI = 0.974, TLI = 0.968, SRMR = 0.043, and RMSEA = 0.056). The results revealed that the relationship between entrepreneurial education and entrepreneurial intention was mediated by attitude toward entrepreneurship and perceived entrepreneurial ability. At the same time, there is no significant direct relationship between entrepreneurial education and entrepreneurial intention. It can be inferred that the mediating variables in this study are full mediators. Therefore, these findings contribute to a critical understanding of the mediating mechanism in the relationship between entrepreneurial education and entrepreneurial intention.

Keywords: Entrepreneurial Education, Entrepreneurial Intention, Attitude toward Entrepreneurship, Perceived Entrepreneurial Ability

บทนำ

จากรายงานดัชนีการเป็นผู้ประกอบการทั่วโลก (Global Entrepreneurship Index: GEI) พบว่า ประเทศไทยมีค่า GEI เท่ากับ 27.4 อยู่ในลำดับที่ 71 จาก 137 ประเทศทั่วโลก แสดงให้เห็นว่าศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการของไทยอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศทั่วโลก หากเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 4 รองลงมาจากประเทศสิงคโปร์ บรูไน และมาเลเซีย ตามลำดับ (The Global Entrepreneurship and Development Institute, n.d.) จากดัชนีข้างต้น รัฐบาลไทยจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้ประกอบการ เนื่องจากผู้ประกอบการคือ

ตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ และยังช่วยลดอัตราการว่างงานของประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา (Soomro, Memon, & Shah, 2021) จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการ พบว่า ในหลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับการสร้างผู้ประกอบการโดยเริ่มต้นจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Education) (Yousaf, Ali, Ahmed, Usman, & Sameer, 2021) เนื่องจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาทักษะและความสามารถที่จำเป็นในการเริ่มต้นธุรกิจ ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจที่จะสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคต (Entrepreneurial Intention) (Wu, Jiang, Wang, Yu, Wang, & Pan, 2022; Zhang, Li, Zeng, Zhang, & Lu, 2022)

นอกจากนี้ นักวิชาการทั่วโลกยังให้ความสนใจในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการหาแนวทางในการสร้างผู้ประกอบการของแต่ละประเทศ โดยที่ Liu, Lin, Zhao, and Zhao (2019) ศึกษาอิทธิพลของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาในประเทศจีน ส่วน Kim and Kim (2021) ศึกษาอิทธิพลดังกล่าวในประเทศเกาหลีใต้ และ Yousaf et al. (2021) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรในประเทศปากีสถาน นอกจากนี้ Adu, Boakye, Suleman, and Bingab (2020) ยังศึกษาอิทธิพลของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการในประเทศกานา แต่ผลของการศึกษายังคงไปในทิศทางที่แตกต่างกัน โดยการศึกษาส่วนใหญ่พบอิทธิพลที่เกิดขึ้นระหว่างการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Kim and Kim, 2021; Yousaf et al., 2021) แต่บางการศึกษาค้นพบว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการลดแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการ กล่าวคือ แม้ว่านักศึกษามีความรู้พื้นฐานทางด้านการเป็นผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น กลับไม่มีความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Kusumojanto, Wibowo, Kustiandi, & Narmaditya, 2021)

จากผลของการศึกษาที่ต่างกันอย่างนี้ นักวิชาการเชื่อว่าอาจเกิดจากอิทธิพลของตัวแปรตัวที่สาม (Third Variable) ทำให้ในช่วงห้าปีที่ผ่านมา นักวิชาการมักจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการในทางอ้อมมากกว่าทางตรง (Cui, Sun, & Bell, 2021; Wardana, Narmaditya, Wibowo, Mahendra, Wibowo, Harwida, & Rohman, 2020) โดยศึกษาผ่านตัวแปรคั่นกลาง (Mediating Variable) เพื่ออธิบายกลไกที่ซับซ้อนซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Kusumojanto et al., 2021; Nguyen & Nguyen, 2023) ดังนั้น การศึกษานี้จึงสนใจที่จะศึกษาตัวแปรตัวที่สามที่ทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ โดยตัวแปรคั่นกลางที่จะนำมาศึกษาได้แก่ ทศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ (Attitude toward Entrepreneurship) และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ (Perceived Entrepreneurial Ability) เนื่องจากทั้งสองตัวแปรสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ถูกนำมาศึกษามากที่สุดสำหรับศึกษาความเข้าใจและทำนายพฤติกรรมความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Amofah & Saladrighes, 2022; Soomro et al., 2021)

ดังนั้น การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางอ้อมจะใช้ตัวแปรคั่นกลางตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนในการอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วย ทศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ โดยผลการศึกษาที่ได้จะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากทั้งนักวิชาการและผู้บริหารทางการศึกษา นอกจากนี้ ยังสามารถอธิบายกลไกที่เกิดจากตัวแปรตัวที่สามที่อยู่ระหว่างการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในการสร้างผู้ประกอบการในสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Education)

การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในหลักสูตรและเสริมหลักสูตร (Lv et al., 2021) การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการยังได้รับการยอมรับจากนักวิชาการว่าเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ในขณะเดียวกันยังปลูกฝังจิตวิญญาณการเป็นผู้ประกอบการให้แก่นักศึกษาด้วย (Saadat, Aliakbari, Majd, & Bell, 2021) เนื่องจากการศึกษาดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มพูนความรู้และการตระหนักรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ จากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนอธิบายว่า การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการเป็นการได้มาซึ่งความรู้ที่สามารถเปลี่ยนทัศนคติและการรับรู้ของแต่ละบุคคลจนนำไปสู่การเปลี่ยนความตั้งใจที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน (Lv et al., 2021) ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษายังสามารถช่วยสร้างความมั่นใจในการสร้างธุรกิจเป็นของตนเองในอนาคต (Saadat et al., 2021)

แนวคิดทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ (Attitude toward Entrepreneurship)

ทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรทำนายที่มีความสำคัญต่อแนวโน้มการเป็นผู้ประกอบการในอนาคต ซึ่งทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการเป็นระดับการประเมินทั้งเชิงลบและเชิงบวกของแต่ละบุคคลซึ่งเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ (Soomro et al., 2021) โดย Vamvaka, Stoforos, Palaskas, and Botsaris (2020) อธิบายว่าทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการเป็นการรับรู้ความแตกต่างของความต้องการส่วนบุคคลระหว่างการประกอบอาชีพอิสระกับการเป็นลูกจ้างในองค์กร นอกจากนี้ Hussain, Hahmi, and Gilani (2018) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่าทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการเป็นทางเลือกของนักศึกษาที่จะประกอบอาชีพอิสระมากกว่าการจ้างงานในองค์กร ดังนั้น หากนักศึกษามีความโน้มเอียงต่อการเป็นผู้ประกอบการสามารถบ่งชี้ได้ว่า นักศึกษาเหล่านั้นต้องการเป็นนายของตัวเองมากกว่าเป็นพนักงานในองค์กร

แนวคิดการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ (Perceived Entrepreneurial Ability)

การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นความเชื่อในความสามารถของตนเองสำหรับการปฏิบัติงานด้านการเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้น การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นกลไกที่มีความสำคัญ เนื่องจากการตัดสินใจสร้างธุรกิจเป็นของตนเอง เต็มไปด้วยความเสี่ยง บุคคลที่มีความมั่นใจหรือเชื่อในความสามารถของตนเอง จะรับมือกับความไม่แน่นอนเหล่านี้ได้ (Sedeh, Abootorabi, & Zhang, 2021) ซึ่ง Liu et al. (2019) อธิบายการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเพิ่มเติมว่าเป็นความมั่นใจในตนเองเกี่ยวกับความสามารถในการเริ่มต้นธุรกิจ และความเชื่อในความสามารถของตนเองจะช่วยสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการให้สำเร็จได้ในอนาคต โดยบุคคลที่รับรู้ในความสามารถของตนเองในการเป็นผู้ประกอบการจะได้รับโอกาสและผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพอิสระ นอกจากนี้ การวิจัยก่อนหน้านี้ระบุว่า การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการไม่ใช่ลักษณะคงที่แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดปัจจัยด้านการศึกษา (Saeed, Yousafzai, Yani-De-Soriano, & Muffatto, 2013)

แนวคิดความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Intention)

ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวทำนายที่สำคัญของพฤติกรรมการเป็นผู้ประกอบการในแต่ละบุคคล (Liu et al., 2019) โดยความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการแสดงถึงความตั้งใจของนักศึกษาในการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ที่เกิดจากสภาวะทางจิตซึ่งเชื่อมโยงความคิดกับการกระทำที่มุ่งไปสู่เป้าหมายในการสร้างธุรกิจใหม่ (Saeed et al., 2013) นอกจากนี้ Kim and Kim (2021) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการเป็นแผนปฏิบัติการที่เกิดจากความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการเริ่มต้นธุรกิจได้จริงในอนาคต ดังนั้น ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในการบ่งชี้ถึงความเป็นไปได้ที่นักศึกษาคาดหวังว่าจะเริ่มต้นสร้างธุรกิจเป็นของตนเองหลังจากสำเร็จการศึกษา

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen and Fishbein (1980) เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายและทำนายพฤติกรรมของบุคคล โดยทฤษฎีนี้อธิบายว่า พฤติกรรมของผู้ประกอบการสามารถวัดได้จากความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการหรือแรงปรารถนาในการสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคต (Prasetyo, 2019) ซึ่งทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเชื่อว่าความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการได้รับอิทธิพลจากทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ (Adu et al., 2020) กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการเชิงบวก ก็จะก่อให้เกิดความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ นอกจากนี้ หากบุคคลรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นผู้ประกอบการได้ในอนาคต ก็จะส่งผลให้เกิดความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของบุคคลนั้นเช่นกัน (Saoula, Shamim, Ahmad, & Abid, 2023)

การตั้งสมมติฐาน

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ผลการศึกษาก่อนหน้านี้ยืนยันว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์ต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Liu et al., 2019; Wu et al., 2022) เนื่องจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการช่วยให้นักศึกษาได้รับความรู้และประสบการณ์ในทางธุรกิจผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน จึงได้สร้างแรงบันดาลใจสำหรับการสร้างธุรกิจในอนาคต (Handayati, Wulandari, Soetjipto, Wibowo, & Narmaditya, 2020) โดยความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital) กล่าวคือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการกลายเป็นทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญ และกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Zhang et al., 2022) จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1: การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ

การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทัศนคติของนักศึกษาในการเป็นผู้ประกอบการ (Handayati et al., 2020) เนื่องจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการทำให้นักศึกษาสามารถจำลองความคิดในการเป็นผู้ประกอบการ นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยให้มีพื้นฐานทางทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งถือเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์เพื่อเตรียมความพร้อมในการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ (Wardana et al., 2020) นอกจากนี้ Kusumojanto et al. (2021) ยังค้นพบว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติการเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการทำให้นักศึกษาเกิดความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเสริมสร้างทัศนคติในการประเมินการเป็นผู้ประกอบการให้แก่นักศึกษา จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถตั้งสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 2: การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ

สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นผู้ประกอบการให้แก่นักศึกษา โดย Akrami (2022) กล่าวว่า สถาบันการศึกษาสามารถพัฒนาความสามารถของนักศึกษาได้โดยการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม ซึ่งนักศึกษามองว่าการศึกษาที่พวกเขาได้รับจากมหาวิทยาลัยมีความสำคัญต่อการรับรู้ความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ (Saeed et al., 2013) หรืออาจกล่าวได้ว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการจะเปลี่ยนการรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มความสามารถในการใช้โอกาสภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน (Cui et al., 2021) โดย Saeed et al. (2013) กล่าวเพิ่มเติมว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีส่วนช่วยเพิ่มพูนความรู้และสร้างความมั่นใจในความเป็นได้ของการเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้นสามารถตั้งเป็นสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 3: การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen and Fishbein (1980) อธิบายว่าทัศนคติของบุคคลส่งผลต่อความตั้งใจเชิงพฤติกรรม ซึ่งทัศนคติเกิดจากความรู้ความเข้าใจหรือประสบการณ์ส่วนบุคคลที่เกิดจากโครงสร้างทางจิตวิทยาภายในที่ซับซ้อนของแต่ละบุคคลและส่งผลความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล (Liu et al., 2019) โดยการศึกษาของ Amofah and Saladrighes (2022) ค้นพบว่าทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์ทางตรงอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mahfud, Triyono, Sudira, and Mulyani (2020) ซึ่งค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาอาชีวศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ประกอบการจึงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถตั้งเป็นสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 4: ทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถช่วยให้ผู้ประกอบการเผชิญกับความท้าทายของการเป็นผู้ประกอบการ และการศึกษาที่ผ่านมาเปิดเผยว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาด้วย โดย Liu et al. (2019) ค้นพบว่านักศึกษาที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับที่สูงขึ้นจะมีความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการที่แข็งแกร่งขึ้นด้วย นอกจากนี้ Saeed et al. (2013) อธิบายเพิ่มเติมว่า บุคคลที่มีความมั่นใจในความสามารถในตนเองอาจได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพอิสระ และด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงมีแนวโน้มที่จะมีความตั้งใจสำหรับการสร้างธุรกิจเป็นของตนเองในอนาคต ยิ่งไปกว่านั้น Sedeh et al. (2021) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนให้เกิดความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากบุคคลที่มีมั่นใจในทักษะของตนเองจะสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนในการทำธุรกิจ และพยายามที่จะทำงานเหล่านั้นให้สำเร็จ ดังนั้น การมีความเชื่อในความสามารถของตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความตั้งใจในการสร้างธุรกิจของผู้ประกอบการ จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสามารถตั้งเป็นสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 5: การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

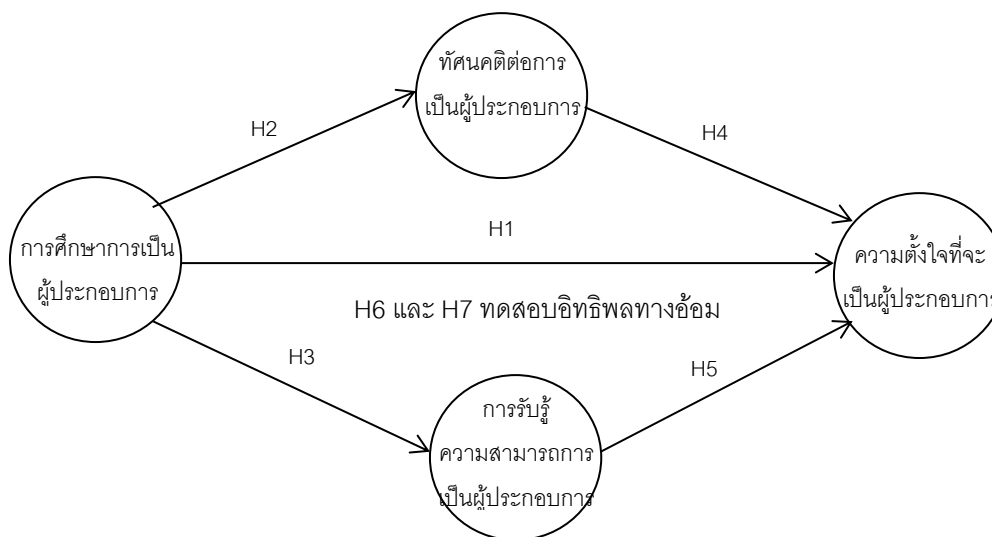
อิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

การศึกษาตัวแปรตัวที่สามหรือตัวแปรคั่นกลางระหว่างความสัมพันธ์ของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการกำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากขึ้น เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ระหว่างสองตัวแปรดังกล่าวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (Kusumojanto et al., 2021; Nguyen & Nguyen, 2023) การสร้างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและการตัดสินใจเลือกตัวแปรคั่นกลางในครั้งนี้พิจารณาจากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน เนื่องจากเป็นทฤษฎีฐานรากที่สามารถทำนายความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ (Prajapati, 2019) นอกจากนี้ Prasetyo (2019) กล่าวเพิ่มเติมว่าทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ เนื่องจากเป้าหมายของการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ไม่ได้อยู่บนสมมติฐานว่านักศึกษาทุกคนต้องเริ่มต้นธุรกิจของตนเอง แต่ศึกษาเพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่านักศึกษามีความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการเท่านั้น ซึ่งเป็นอีกอาชีพที่สำคัญในอนาคตของนักศึกษา (Amofah & Saladrighes, 2022; Sedeh et al., 2021) โดยตัวแปรคั่นกลางที่ถูกนำมาศึกษาในการวิจัยนี้ได้แก่ ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการสามารถเปลี่ยนทัศนคติและกระตุ้นการรับรู้ในความสามารถของนักศึกษาที่ส่งผลต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (Kusumojanto et al., 2021; Yousaf et al., 2021) จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถตั้งเป็นสมมติฐานได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 6: ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

สมมติฐานที่ 7: การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถสร้างสมมติฐานและกรอบแนวคิดในการวิจัยบนพื้นฐานของทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ซึ่งแสดงได้ดังภาพที่ 1 เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยผ่านตัวแปรทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากลายเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ทุกชั้นปี เนื่องจากวิสัยทัศน์ของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กำหนดไว้ว่า “ผู้นำในการสร้างผู้ประกอบการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ” (คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2566) จึงสนับสนุนให้ทุกหลักสูตรมีกระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนจัดโครงการเสริมหลักสูตร เพื่อสร้างผู้ประกอบการตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาในคณะวิทยาการจัดการ โดยข้อมูลนักศึกษาที่ยังคงสถานะเป็นนักศึกษาในภาคการศึกษาที่ 1/2565 จากสถิติของสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 2,935 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2565) คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) โดย Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) เสนอว่า การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลสมการโครงสร้างควรมีกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 200 คน หรือตัวอย่างควรมีประมาณ 10-20 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ ซึ่งการศึกษานี้มีตัวแปรสังเกตได้ทั้งสิ้น 16 ตัวแปร ดังนั้น ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ต้องไม่น้อยกว่า 320 ตัวอย่าง และเพื่อป้องกันการขาดความสมบูรณ์และความคลาดเคลื่อนของข้อมูล รวมทั้งเพื่อไม่ให้จำนวนตัวอย่างเป็นอุปสรรคต่อการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมต้องไม่น้อยกว่า 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ แบบสอบถามที่เกิดจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ถูกนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยแบบสอบถามแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ หลักสูตร และชั้นปีที่ศึกษา เป็นข้อคำถามแบบปลายปิดเลือกตอบแบบข้อเดียว (Check One Choice Questions) และคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) ส่วนที่ 2 การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ ข้อคำถามในส่วนนี้ปรับปรุงมาจากการศึกษาของ Song, Thominathan, and Khalid (2021) โดยมีจำนวนข้อคำถามทั้งสิ้น 6 ข้อ ส่วนที่ 3 ทศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ ข้อคำถามในส่วนนี้มีจำนวน 4 ข้อซึ่งปรับปรุงมาจากการศึกษาของ Wardana et al. (2020) ส่วนที่ 4 การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ ข้อคำถามในส่วนนี้ปรับปรุงมาจากการศึกษาของ Lv et al. (2021) โดยมีจำนวนข้อคำถามทั้งสิ้น 3 ข้อ และ ส่วนที่ 5 ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ข้อคำถามในส่วนนี้ปรับปรุงมาจากการศึกษาของ Youssef, Boubaker, Dedaj, and Carabregu-Vokshi (2021) โดยมีจำนวนข้อคำถามทั้งสิ้น 3 ข้อ สำหรับแบบสอบถามส่วนที่ 2-5 เป็นคำถามแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1) ไปจนถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง (5) ทั้งนี้แบบสอบถามส่วนที่ 2-5 ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสอบถามโดยทำการแปลภาษาของข้อคำถามที่นำมาจากแบบสอบถามต้นฉบับซึ่งเป็นภาษาอังกฤษด้วยเทคนิคการแปลย้อนกลับ (Backward-Translation Process) ของ Brislin (1970)

ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามจำนวน 30 ชุด ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรที่ใช้ในการศึกษา แต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ผลปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคมีค่าดังนี้ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.904 ทศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.832 การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.794 และความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.790 แสดงว่าแบบสอบถามสามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงได้ เนื่องจากมีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป (บุญใจ ศรีสถิตยนิรากร, 2555)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 ถึงมกราคม พ.ศ. 2566 โดยการส่งแบบสอบถามผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ได้แก่ ไลน์และเฟสบุ๊ก ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยวิธีการคัดเลือกแบบสะดวก (Convenience Sampling) ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก คือ ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ที่กำลังศึกษาอยู่ในทุกชั้นปี และหากอาสาสมัครหรือผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความรู้สึกไม่สะดวกใจหรือไม่ต้องการให้ข้อมูลแล้ว สามารถยุติการตอบแบบสอบถามได้ทันที นอกจากนี้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จะเป็นความลับ และไม่มีภาระระบุชื่อของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้มีจำนวนทั้งสิ้น 581 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อมุ่งศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้นจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสองขั้นตอน (Two Step Approach to Modeling) (Anderson & Gerbing, 1988) ประกอบด้วย ขั้นตอนแรก การวิเคราะห์โมเดลการวัด (Measurement Model) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor

Analysis: CFA) และขั้นตอนที่สอง การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Model) เป็นการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 581 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 450 คน (ร้อยละ 77.45) เพศชาย จำนวน 131 คน (ร้อยละ 22.55) อายุอยู่ระหว่าง 18-26 ปี ส่วนใหญ่ อายุ 21 ปี จำนวน 196 คน (ร้อยละ 33.73) ส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ จำนวน 174 คน (ร้อยละ 29.95) รองลงมา คือ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 172 คน (ร้อยละ 29.60) และส่วนใหญ่งานกำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 จำนวน 264 คน (ร้อยละ 45.44) รองลงมาคือ ชั้นปีที่ 2 จำนวน 222 (ร้อยละ 38.21) ถัดมาคือ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 53 คน (ร้อยละ 9.12) และชั้นปีที่ 1 จำนวน 42 คน (ร้อยละ 7.23) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อตรวจสอบโมเดลการวัดด้วยการวิเคราะห์ตัวแปรแฝงทั้ง 4 ตัวแปรพร้อมกัน จากการวิเคราะห์ความกลมกลืนของโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โดยมีค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (Relative Chi-Square) เท่ากับ 1.88 ดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมพันธ์ (CFI) เท่ากับ 0.988 ดัชนีที่แสดงการยอมรับของโมเดล (TLI) เท่ากับ 0.985 ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือในรูปคะแนน (SRMR) เท่ากับ 0.018 และค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.039 แสดงว่าโมเดลการวัดมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากมีค่า Relative Chi-Square < 2.0, มีค่า CFI และ TLI > 0.90 และมีค่า SRMR และ RMSEA < 0.08 (Hair, et al., 2010) โดยผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด

ตัวแปร	Factor loading	CR	AVE	Cronbach Alpha
การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการ (EE)		0.92	0.65	0.92
EE1	0.755***			
EE2	0.836***			
EE3	0.811***			
EE4	0.808***			
EE5	0.810***			

ตัวแปร	Factor loading	CR	AVE	Cronbach Alpha
EE6	0.810***			
ทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ (AE)		0.88	0.65	0.86
AE1	0.796***			
AE2	0.770***			
AE3	0.848***			
AE4	0.817***			
การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ (PEA)		0.87	0.69	0.86
PEA1	0.849***			
PEA2	0.801***			
PEA3	0.847***			
ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ (EI)		0.90	0.74	0.83
EI1	0.876***			
EI2	0.856***			
EI3	0.848***			

$\chi^2 / df = 1.88$, CFI = 0.988, TLI = 0.985, RMSEA = 0.039, SRMR = 0.018

หมายเหตุ: n = 581; *** $p < 0.001$

จากผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดในตารางที่ 1 พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง 0.755 ถึง 0.876 และทุกตัวแปรมีค่าสถิติ t อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แสดงว่า ทุกตัวแปรมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือ เนื่องจากมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเกิน 0.5 ตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2010) นอกจากนี้ ยังพบว่าค่าการประเมินความสอดคล้องภายในซึ่งคำนวณได้จากค่าความเชื่อมั่นขององค์ประกอบ (Composite Reliability: CR) มีค่ามากกว่า 0.70 โดยจากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ามีค่า CR อยู่ระหว่าง 0.87 ถึง 0.92 ยิ่งไปกว่านั้น ค่าความแปรปรวนเฉลี่ยขององค์ประกอบที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.65 ถึง 0.74 ซึ่งมีค่าเป็นไปตามเกณฑ์คือ ควรมีค่า AVE อย่างน้อย 0.5 (Hair et al., 2010) นอกจากนี้ยังมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคตั้งแต่ 0.83 ถึง 0.92 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของบุญใจ ศรีสถิตยัณราภรณ์ (2555) ว่าแต่ละตัวแปรควรมีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป จากนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) ในขั้นตอนถัดไป (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก

ตัวแปร	EE	AE	PEA	EI
EE	0.809			
AE	0.649	0.808		
PEA	0.767	0.728	0.831	
EI	0.596	0.754	0.679	0.860

หมายเหตุ: EE คือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ; AE คือ ทศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการ; PEA คือ การรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ; EI คือ ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก สำหรับการศึกษาที่ใช้เกณฑ์ของ Fornell and Larcker (1981) โดยการเปรียบเทียบรากที่สองของ AVE แต่ละตัวในแนวทแยงกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (นอกแนวทแยง) ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความเที่ยงตรงเชิงจำแนกสามารถยอมรับได้ในโมเดลการวัด และสนับสนุนว่าตัวแปรในโมเดลการวัดสามารถแยกจากกันได้อย่างชัดเจน เนื่องจากรากที่สองของ AVE ในแต่ละตัวแปร มีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอื่น

ดังนั้น จากการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างทั้งในตารางที่ 1 และ 2 แสดงให้เห็นว่า โมเดลการวัดของการศึกษานี้มีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถนำโมเดลการวัดไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างในขั้นตอนถัดไป

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้เป็นการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิเคราะห์พบว่า โดยมีค่าไคสแควร์สัมพันธ์ เท่ากับ 2.84 ค่า CFI เท่ากับ 0.974 ค่า TLI เท่ากับ 0.968 ค่า SRMR เท่ากับ 0.043 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.056 แสดงว่าโมเดลสมการโครงสร้างมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากมีค่า Relative Chi-square < 2.0, มีค่า CFI และ TLI > 0.90 และมีค่า SRMR และ RMSEA < 0.08 (Hair, et al., 2010) โดยผลการทดสอบสมมติฐานแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	Paths	Coefficient	S.E.	t-value	p-value	Result
H1	EE --> EI	-0.162	0.085	-1.895	0.058	ปฏิเสธ
H2	EE --> AE	0.758	0.022	33.774***	0.000	สนับสนุน
H3	EE --> PEA	0.877	0.015	56.790***	0.000	สนับสนุน

สมมติฐาน	Paths	Coefficient	S.E.	t-value	p-value	Result
H4	AE --> EI	0.708	0.051	13.996***	0.000	สนับสนุน
H5	PEA --> EI	0.365	0.086	4.225***	0.000	สนับสนุน
H6	EE --> AE --> EI	0.537	0.044	12.123***	0.000	สนับสนุน
H7	EE --> PEA --> EI	0.320	0.077	4.163***	0.000	สนับสนุน

หมายเหตุ: EE คือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ; AE คือ ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ; PEA คือ การรับรู้ความสามารถการผู้ประกอบการ; EI คือ ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ; *** $p < 0.001$

จากการผลทดสอบสมมติฐาน (ตารางที่ 3) พบว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -0.162$, $t = -1.895$, $p = 0.058$) แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานที่ 1 ในขณะที่การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = 0.758$, $t = 33.774$, $p < 0.001$) และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = 0.877$, $t = 56.790$, $p < 0.001$) ดังนั้นสนับสนุนสมมติฐานที่ 2 และ 3 นอกจากนี้ ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.708$, $t = 13.996$, $p < 0.001$) แสดงว่าสนับสนุนสมมติฐานที่ 4 และยังสนับสนุนสมมติฐานที่ 5 ด้วย เนื่องจากการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการยังมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = 0.365$, $t = 4.225$, $p < 0.001$)

เมื่อทดสอบอิทธิพลทางอ้อม พบว่า ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = 0.537$, $t = 12.123$, $p < 0.001$) และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = 0.320$, $t = 4.163$, $p < 0.001$) เป็นตัวแปรคั่นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าสนับสนุนสมมติฐานที่ 6 และ 7

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพล

ตัวแปรผล	ตัวแปรสาเหตุ	ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล		
		อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลรวม
AE ($R^2 = 0.574$)	EE	0.758***	-	0.758***
PEA ($R^2 = 0.769$)	EE	0.877***	-	0.877***
	AE	0.708***	-	0.708***
EI ($R^2 = 0.729$)	PEA	0.365***	-	0.365***
	EE	-0.162	0.857***	0.696***
			(0.537+0.320)	

หมายเหตุ: EE คือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ; AE คือ ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ; PEA คือ การรับรู้ความสามารถการผู้ประกอบการ; EI คือ ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ; *** $p < 0.001$

การวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม (ตารางที่ 4) พบว่า ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการได้รับอิทธิพลทางบวกโดยตรงจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.758 และ 0.877 ตามลำดับ นอกจากนี้ ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการได้รับอิทธิพลทางบวกโดยตรงจากทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.708 และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.365 ยิ่งไปกว่านั้น ความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการยังได้รับอิทธิพลรวมจากการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ และการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.696 โดยเป็นอิทธิพลทางตรงเชิงลบ เท่ากับ 0.162 และเป็นอิทธิพลทางอ้อม เท่ากับ 0.857 ซึ่งเกิดจากการส่งผ่านมาจากทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.537 และเกิดจากการส่งผ่านการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการ เท่ากับ 0.320

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรต้นกลางในความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งต้องศึกษาทั้งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม โดยอิทธิพลทางอ้อมจะให้ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรต้นกลาง ผลการศึกษาในครั้งนี้ค้นพบสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา แสดงให้เห็นว่านักศึกษารับรู้ว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการไม่ได้ส่งเสริมความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการ กล่าวคือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น ไม่ได้กระตุ้นให้เกิดแรงปรารถนาในการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาได้โดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Adu et al. (2020) ที่ไม่พบความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาปริญญาตรีในประเทศกานา และการศึกษาของ Kusumojanto et al. (2021) ก็ยังค้นพบว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการไม่สามารถอธิบายความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ 3 ในเมืองมาลัง ประเทศอินโดนีเซีย เช่นเดียวกับการค้นพบของ Praswati, Sari, and Murwanti (2022) ซึ่งสรุปว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการในชั้นเรียนไม่ส่งผลกระทบต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา

การไม่พบอิทธิพลทางตรงระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาอาจเป็นเพราะ กระบวนการจัดการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีการเน้นเนื้อหาหรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการมากกว่าการลงมือปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้อิงในห้องเรียนที่มุ่งเน้นทฤษฎีพื้นฐานการเป็นผู้ประกอบการเท่านั้น (Kusumojanto et al., 2021) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประกอบการในปัจจุบันจึงไม่ได้กระตุ้นให้เกิดการรับรู้หรือตระหนักถึงความต้องการที่จะสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคตโดยตรง นอกจากนี้ Sanyal and Al Mashani (2018) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่าการเรียนรู้ในทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้นักศึกษา

มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเริ่มต้นธุรกิจ จำเป็นต้องศึกษาภาคปฏิบัติด้วย เช่น การศึกษาดูงาน การจัดโครงการสัมมนา ธุรกิจจำลอง เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและเรียนรู้จากผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการจริง

ข้อค้นพบสำคัญประการที่สอง คือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ โดยทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนได้ว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการทั้งการเรียนตามหลักสูตรในห้องเรียน ตลอดจนโครงการเสริมทักษะการเป็นผู้ประกอบการสามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ประกอบการ ในขณะเดียวกันก็กระตุ้นการรับรู้ความสามารถของนักศึกษาในการเป็นผู้ประกอบการ จึงส่งผลให้นักศึกษามีความปรารถนาที่จะสร้างธุรกิจเป็นของตนเองในอนาคต (Adu et al., 2020; Saoula et al., 2023) ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Prajapati (2019) ได้ทดสอบอิทธิพลทางอ้อมระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการผ่านทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ซึ่งประกอบด้วย ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม บรรทัดฐานของบุคคล และการรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งค้นพบว่าอิทธิพลทางอ้อมมีอิทธิพลมากกว่าทางตรง และการศึกษาของ Yousaf et al. (2021) ค้นพบว่าการรับรู้สมรรถนะและทัศนคติต่อการสร้างธุรกิจใหม่เป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ แม้ว่าการศึกษารั้งนี้จะมีผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แต่ยังมีส่วนที่แตกต่างจากการศึกษาก่อนหน้านี้คือ การศึกษานี้ทำการวิเคราะห์ตัวแปรคั่นกลางทั้งสองตัวแปรพร้อมกันในครั้งเดียว และผลที่ได้พบว่า ทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางแบบสมบูรณ์ (Full Mediation) ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา เนื่องจากค้นพบอิทธิพลทางอ้อมผ่านตัวแปรคั่นกลางแต่ไม่พบอิทธิพลทางตรง ซึ่งเป็นการเติมเต็มองค์ความรู้ในการค้นหาคำอธิบายว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการก่อให้เกิดแนวโน้มที่นักศึกษาจะสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคตได้อย่างไร โดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเป็นทฤษฎีฐานรากในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยไม่อาจเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาได้ในระยะเวลาอันสั้น จำเป็นต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงผ่านทัศนคติและการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ (Prajapati, 2019) จึงจะทำให้นักศึกษามีความมั่นใจที่จะสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคต กล่าวคือ มหาวิทยาลัยควรออกแบบหลักสูตรที่มีการบูรณาการทั้งการเรียนทฤษฎีและฝึกปฏิบัติ ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การจัดโครงการสัมมนา การประกวดการเขียนแผนธุรกิจ การศึกษาดูงานในสถานประกอบการ เป็นต้น รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างโอกาสในการทำธุรกิจ เช่น การจัดตั้งหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา (University Business Incubator: UBI) และการจัดหาทุนสนับสนุน สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษารับรู้ถึงความเป็นไปได้ในการเป็นผู้ประกอบการในอนาคต (Nguyen & Nguyen, 2023) ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษายังบอกเป็นนัยได้ว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการทำให้นักศึกษารู้สึกดีต่ออาชีพการเป็นผู้ประกอบการ และรู้สึกว่าจะไม่ยากเกินความสามารถที่จะสร้างธุรกิจเป็นของตนเองในอนาคต จึงมีแนวโน้มที่นักศึกษามีความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น (Prabandari & Sholihah, 2014)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าทัศนคติต่อการเป็นผู้ประกอบการและการรับรู้ความสามารถการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้นสถาบันการศึกษาและหลักสูตรควรพัฒนาแรงจูงใจภายใน (Internal Motivation) ของนักศึกษา โดยออกแบบหลักสูตรให้มีความหลากหลายทั้งการสอนทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้ประกอบการ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น โครงการสัมมนา การศึกษาดูงาน การแข่งขันเขียนแผนธุรกิจ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างผู้ประกอบการของนักศึกษา เช่น การจัดตั้งหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา และการจัดหาทุน
2. การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการควรเป็นหลักสูตรที่มีการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนจากหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สมาคมอุตสาหกรรม สถานประกอบการ ตลอดจนสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และสามารถสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อโน้มน้าวให้นักศึกษาต้องการสร้างธุรกิจของตนเองในอนาคต
3. การไม่พบอิทธิพลทางตรงระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการกับความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอาจต้องปรับปรุงหลักสูตรในอนาคต ให้เกิดการบูรณาการกระบวนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษาสร้างแรงกระตุ้นโดยตรงต่อการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรคั่นกลางมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการและความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้น การวิจัยในอนาคตอาจมีการพิจารณาตัวแปรคั่นกลางบนพื้นฐานของทฤษฎีอื่นนอกเหนือจากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน เช่น ทฤษฎีปัญญาทางสังคม (Social Cognitive Theory: SCT) หรือทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของการทำงาน (Social Cognitive Career Theory: SCCT) นอกจากนี้ อาจเพิ่มตัวแปรคั่นกลางให้มีจำนวนมากกว่านี้ เพื่อให้ผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งอาจได้แก่ปัจจัยด้านการยอมรับทางสังคม สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย หรือภูมิหลังของครอบครัว ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะเป็นผู้ประกอบการทั้งสิ้น

รายการอ้างอิง

- คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (2566). วิสัยทัศน์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2566. จาก <https://mgt.skru.ac.th/vision.php>

- บุญใจ ศรีสถิตนรากร. (2555). การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย: คุณสมบัติการวัดเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (2565). สถิตินักศึกษาคงอยู่ ประจำภาคการศึกษา 1/2565. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2565. จาก <https://lookerstudio.google.com/reporting/acb73654-2881-4089-a53e-0cccc32dc83f/page/E8kYC?s=pz8G0ZLHUA>
- Adu, I. N., Boakye, K. O., Suleman, A. R., & Bingab, B. B. B. (2020). Exploring the factors that mediate the relationship between entrepreneurial education and entrepreneurial intentions among undergraduate students in Ghana. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 14(2), 215-228.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Akrami, Z. (2022). The effectiveness of education with the STEM approach in the development of entrepreneurial thinking in chemistry students. *Chemistry Education Research and Practice*, 23(2), 475-485.
- Amofah, K., & Saladrighes, R. (2022). Impact of attitude towards entrepreneurship education and role models on entrepreneurial intention. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11, DOI: 10.1186/s13731-022-00197-5
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-culture research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185-216.
- Cui, J., Sun, J., & Bell, R. (2021). The impact of entrepreneurship education on the entrepreneurial mindset of college students in China: The mediating role of inspiration and the role of educational attributes. *The International Journal of Management Education*, 19(1), DOI: 10.1016/j.ijme.2019.04.001
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. 7th ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Handayati, P., Wulandari, D., Soetjipto, B. E., Wibowo, A., & Narmaditya, B. S. (2020). Does entrepreneurship education promote vocational students' entrepreneurial mindset? *Heliyon*, 6(11), DOI: 10.1016/j.heliyon.2020.e05426
- Hussain, T., Hahmi, A., & Gilani, M. (2018). Attitude towards entrepreneurship: An exploration of technology education students. *Bulletin of Education and Research*, 40(1), 131-139.

- Kim, M. J., & Kim, S. H. (2021). The effect of entrepreneurial education on entrepreneurship and entrepreneurship intention: Focusing on university students who took entrepreneurship-related courses. *International Journal of Advanced Culture Technology*, 9(3), 117-130.
- Kusumojanto, D. D., Wibowo, A., Kustiandi, J., & Narmaditya, B. S. (2021). Do entrepreneurship education and environment promote students' entrepreneurial intention? The role of entrepreneurial attitude. *Cogent Education*, 8(1), DOI: 10.1080/2331186X.2021.1948660
- Liu, X., Lin, C., Zhao, G., & Zhao, D. (2019). Research on the effects of entrepreneurial education and entrepreneurial self-efficacy on college students' entrepreneurial intention. *Frontier of Psychology*, 10, DOI: 10.3389/fpsyg.2019.00869
- Lv, Y., Chen, Y., Sha, Y., Wang, J., An, L., Chen, T., ...Huang, L. (2021). How entrepreneurship education at universities influences entrepreneurial intention: Mediating effect based on entrepreneurial competence. *Frontiers in Psychology*, 12, DOI: 10.3389/fpsyg.2021.655868
- Mahfud, T., Triyono, B. M., Sudira, P., & Mulyani, Y. (2020). The influence of social capital and entrepreneurial attitude orientation on entrepreneurial intentions: The mediating role of psychological capital. *European Research on Management and Business Economics*, 26, 33–39.
- Nguyen, Q. D., & Nguyen, H. T. (2023). Entrepreneurship education and entrepreneurial intention: The mediating role of entrepreneurial capacity. *The International Journal of Management Education*, 21(1), DOI: 10.1016/j.ijme.2022.100730
- Prabandari, S. P., & Sholihah, P. I. (2014). The influence of theory of planned behavior and entrepreneurship education towards entrepreneurial intention. *Journal of Economics, Business, and Accountancy Ventura*, 17(3), 385-392.
- Prajapati, B. (2019). Entrepreneurial intention among business students: The effect of entrepreneurship education. *Westcliff International Journal of Applied Research*, 3(1), 54-67.
- Prasetyo, E. (2019). Questioning the role of entrepreneurship education: Evidences from vocational schools in Indonesia. *Journal for Studies in Management and Planning*, 5(2), 51-62.
- Praswati, A. N., Sari, N. P., & Murwanti, S. (2022). Youth entrepreneurial intention: Theory of planned behaviour and social cognitive theory. *Benefit: Jurnal Manajemen dan Bisnis*, 7(1), 66-79.
- Saadat, S., Aliakbari, A., Majd, A. A., & Bell, R. (2021). The effect of entrepreneurship education on graduate students' entrepreneurial alertness and the mediating role of entrepreneurial mindset. *Education+Training*, 64(7), 892-909.

- Saeed, S., Yousafzai, S. Y., Yani-De-Soriano, M., & Muffatto, M. (2013). The role of perceived university support in the formation of students' entrepreneurial intention. *Journal of Small Business Management*, 53(4), DOI: 10.1111/jsbm.12090
- Sanyal, S. & Al Mashani, A. M. (2018). Entrepreneurial intention of university students in sultanate of Oman- A study of Dhofar university. *Journal of Contemporary Trends in Business and Information Technology*, 5, 16-31.
- Saoula, O., Shamim, A., Ahmad, M. J., & Abid, M. F. (2023). Do entrepreneurial self-efficacy, entrepreneurial motivation, and family support enhance entrepreneurial intention? The mediating role of entrepreneurial education. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 17(1), 20-45.
- Sedeh, A. A., Abootorabi, H., & Zhang, J. (2021). National social capital, perceived entrepreneurial ability and entrepreneurial intentions. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(2), 334-355.
- Song, S. I., Thominathan, S., & Khalid, N. A. (2021). Entrepreneurial intention of UiTM students and the mediating role of entrepreneurship education. *Asian Journal of University Education*, 17(2), 236-251.
- Soomro, B. A., Memon, M., & Shah, N. (2021). Attitudes towards entrepreneurship among the students of Thailand: An entrepreneurial attitude orientation approach. *Education+Training*, 63(2), 239-255.
- The Global Entrepreneurship and Development Institute. (n.d.). *Global entrepreneurship index*. Retrieved January 19, 2023, from <http://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>
- Vamvaka, V., Stoforos, C., Palaskas, T., & Botsaris, C. (2020). Attitude toward entrepreneurship, perceived behavioral control, and entrepreneurial intention: Dimensionality, structural relationships, and gender differences. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9, DOI: 10.1186/s13731-020-0112-0
- Wardana, L. W., Narmaditya, B. S., Wibowo, A., Mahendra, A. M., Wibowo, N. A., Harwida, G., & Rohman, A. N. (2020). The impact of entrepreneurship education and students' entrepreneurial mindset: The mediating role of attitude and self-efficacy. *Heliyon*, 6(9), DOI: 10.1016/j.heliyon.2020.e04922
- Wu, L., Jiang, S., Wang, X., Yu, L., Wang, Y., & Pan, H. (2022). Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions of college students: The mediating role of entrepreneurial self-efficacy and the moderating role of entrepreneurial competition experience. *Frontiers of Psychology*. 12, DOI: 10.3389/fpsyg.2021.727826
- Yousaf, U., Ali S. A., Ahmed, M., Usman, B., & Sameer, I. (2021). From entrepreneurial education to entrepreneurial intention: A sequential mediation of self-efficacy and entrepreneurial attitude. *International Journal of Innovation Science*, 13(3), 364-380.

Youssef, A. B., Boubaker, S., Dedaj, B., & Carabregu-Vokshi, M. (2021). Digitalization of the economy and entrepreneurship intention. *Technological Forecasting and Social Change*, 164, DOI: 10.1016/j.techfore.2020.120043

Zhang, W., Li, Y., Zeng, Q., Zhang, M., & Lu, X. (2022). Relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial intention among college students: A meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), DOI: 10.3390/ijerph191912158